

HET LIEDEKEN : LITERAIRE EN HISTORISCHE SITUERING

Het volgende document, geschreven door de Oostendse Rederijkerskamer, vonden we terug in de Stadsbibliotheek.

Liedeken. Stem : Vivat de Keyzer Leopold.

Deken Zorger wilt verstaen, Viva
Hy heeft willen naer 't Leger gaen, Viva
Maer hy heeft veel te laet gegaen, Viva
Den HAERENT heeft hem houden staen. Viva Viva

X X

Als Deken, Zorger hadde verstaen, Viva
Dat den Hoed van Vreyheyd moest weg gaen, Viva
Hy kwam gelooopen al zoo styf,
Al met de Dood al op zyn lyf. Viva Viva

X X

Al met het regten van de Pers, Viva
Wy heften al gelyk zoo sterk, Viva
Dat onzen Hoed daer nederviel.
Het is de waarheyd by myne Ziel. Viva Viva

X X

Het was om te doen de grote Eer, Viva
Gelyk over den verleeden keer, Viva
Gelyk over den verleeden Jaer,
Voor d'Edel Heeren Magistraet. Viva Viva Viva

X X

Geel d'Oostendsche Stad,
't Is vreugt al te gaeder,
't Zy arm ofte ryk.
Men zeyt geen Syns mankieren,
Van geel ons Vlaender - land, roept Viva ten allen kant.
Oostende de Croon spand, van geel ons Vlaender-land.

X X

Uu moeten de bedorven Pruymen,
Wat Keyzerlyke vygen gaen schuvmen,
Door DALTON met zyn Geleerdheyd,
Op het woord van Zyne Majesteyt.

Liedeken : Vivat de Keyzer Leopold

Transcriptie

Moet U horen, Deken Zorger Viva
Heeft willen naar het leger gaan. Viva
Maar hij is veel te laat vertrokken Viva
Want de arend heeft hem tegen gehouden. Viva Viva

X X

Toen Deken Zorger gehoord had Viva
Dat de Hoed van de Vrijheid moest vertrekken, Viva
Kwam hij zo vlug afgelopen
Als met de dood op het lijf. Viva Viva

X X

Toen de pers gecensureerd werd, Viva
Kwamen wij zo heftig in opstand, Viva
Dat onze Hoed daar neerviel.
Voorwaar, het is de waarheid. Viva Viva

X X

Het was om de eer te doen. Viva
Zoals de vorige keer, Viva
Zoals vorig jaar,
Voor de edele heer magistraat. Viva Viva Viva

X X

In de gehele stad Oostende
Is er overal vreugde
't Zij arm of rijk.
Men zegge het voort, zonder fout.
Want gans Vlaanderenlan, roept 'Viva' overal.
Oostende die de kroon spant, van gans ons Vlaanderland.

X X

Nu moeten de bedorven Pruimen
Enkele keizerlijke vijgen gaan afschooien,
Door d'Alton zijn sluwheid,
Onder bevel van zijne Majesteit.

Verklaring

Deken Zorger : functie in de Rederijderskamer
Haerent = arend cf. Oostenrijks wapenschild
Hoed van Vryheyd = symbool van de onafhankelijkheid
Pruymen : conservatieve aanhangers van de onafhankelijkheid (richting Van der Noot)

Vygen : Oostenrijkse aanhangers

Uu = Nu; waarschijnlijk een drukfout

Dalton = d'Alton : Oostenrijks generaal

Daltons wetenschap : hiermee wordt een toespeling gemaakt op het feit dat d'Alton het geheime genootschap Pro Aris et Focis op het spoor kwam en oprolde.

Litteraire bespreking

Liedeken : Vivat de Keyser Leopold

Dit gedicht, waarvan de auteur onbekend is, werd geschreven in de periode 1790-1792. Het is het typisch produkt van een Rederijderskamer, in casu deze van Oostende; op zuiver literair vlak heeft het een geringe waarde, maar op literair-historisch gebied zijn er enkele interessante aspecten.

Laten wij daarom eerst de algemene vorm bespreken. Het gaat hier om een 'lied'; hiermee wordt bedoeld een lyrisch-didaktisch gedicht dat een of andere gebeurtenis bespreekt. Deze liederen zijn karakteristiek voor de Rederijders; reeds in de 15de eeuw, toen de Rederijders opkwamen, was deze vorm in gebruik, waarschijnlijk omdat het zich leende tot tal van gelegenheden. Naast geboorten, huwelijken en overlijdens werden hierin ook historische en religieuze gebeurtenissen bezongen. Het lied verwierf eveneens een vaste plaats op het toneel waar het gebruikt werd als intermezzo.

De verzen zijn geschreven in jambische coupletten, hoewel er tal van uitzonderingen, fouten en variaties te vinden zijn. De dichter, de een al talentrijker dan de ander, schikte de versmaat naar de inhoud en niet omgekeerd. Ieder vers eindigt op een 'stoc', een woord of zin dat telkens herhaald wordt (hier 'viva') en welke door de 'factor' of leider van de Kamer aangegeven wordt. Qua vorm kan met dit lied dus als doordeweeks bestempelen. Inhoudelijk heeft het echter meer te bieden.

Men mag immers niet vergeten dat de Rederijderskamers een hecht geheel vormden. Het ging om een soort broederschap, een vereniging, dat van een tiental tot een honderdtal leden kon gaan. Men trachtte de leuze zo getrouw mogelijk na te leven en soms ging men zo ver dat men allen een identieke tabbaard droeg.

In dit lied echter wordt de 'Deken Zorger' (v. 1) bespot en veracht. Hij moet een aanhanger van de Belgische Republiek geweest zijn, daar waar een gedeelte van de Kamer zich achter de Oostenrijkse keizer had geschaard. Na een korte periode van Belgische onafhankelijkheid, wat gepaard ging met tal van beperkingen (cf. III, 1 en het refrein 'Eene Oostendsche Fyge aen eene Brugsche Pruyme, tot schimp van de Patriotten met Vandernoot'), kwamen de Oostenrijkers terug aan de macht.

Dat het niet zo goed vlotte in de Oostendse Kamer is zeker geen eenmalig feit. Reeds in 1785 moest de toenmalige kunstgriffier Brickx optreden als bemiddelaar en sticht hij smaen met de baljuw en de stadhouder de nieuwe vereniging 'Maetschappy van Vaderlandsche Tael- en Dichtkunde'. Hij schijnt in zijn opzet niet volledig gelukt te zijn.

Een andere uiting van tweedracht is de reeds boven vernoemde 'Eens Oostendsche Fyge...' waarin dezelfde thematiek, de Oostenrijkse aanhangers tegenover de patriotten, behandeld wordt.

Kort hierop dan, in 1792, valt het Franse leger onze gewesten binnen, wat meteen het einde betekent voor de Rederijderskamers. Het bloed kruipt echter waar het niet gaan kan en tal van taal- en toneelverenigingen worden gesticht. Oostende is hier, volgens onze interpretatie van deze documenten, een onwillekeurige voorloper geweest.

Bibliografie

KNUVELDER, G.P.M. , Handboek tot de Geschiedenis der Nederlandse Letterkunde, 6e druk, Malmberg Den Bosch, 1976

LISSENS, R.F., De Vlaamse Letterkunde van 1780 tot heden, Meddens, Brussel, 3e druk 1959

RAU, R., Oude Letterkunde te Oostende, MS Stadsbibliotheek Oostende

SABBE, M., Fransch-Vlaandersche Rederijderskunst, Siffer, Gent, 1923.

VANDEN WEGHE, F., Schets eener Geschiedenis der Oostendsche Kamer van Rhetorica : 1486-1847. Roeselare, 1914

Regelen, wetten en Beveelen der maatschappij van Rethorica van het jaar 1753, MS Stadsbibliotheek Oostende.

Dicht- en kunststrijd voorgesteld aan alle Taal- Dicht- en letterkundige genootschappen in het koninkrijk, Door de Koninklijke Maatschappij van Vaderlandsche Taal- en Dichtkunde, Gezegd Rhetorica, binnen Oostende, MS Stadsbibliotheek Oostende, 1826.

Historische situering

Het Liedeken stamt (dus) uit de tijd van de Brabantse Omwenteling en de Belgische Republiek (Etats Beliques Unies). Dit is een verwarde tijd. Enerzijds zijn er de progressieven, die zich laten inspireren door de ideeën en de gebeurtenissen van de Franse Revolutie. Zij menen dat de hervormingen van de Oostenrijkse keizer Jozef II niet ver genoeg gaan. Hun leider is Vonck.

Anderzijds is er een conservatieve groep, de Statisten onder leiding van Van der Noot en Van Eupen. Zij vinden dat de keizer te ver gaat. Zij wensen een terugkeer naar het Ancien Regime van de drie standen en de kerk. Zij zullen niet aarzelen de godsdienst te gebruiken om hun politieke doeleinden te realiseren.

De gemeenschappelijke Oostenrijkse vijand doet de twee partijen samenwerken, aanvankelijk met succes. De Oostenrijkers trekken zich terug uit de Zuidelijke Nederlanden op Luxemburg. Van der Noot en Van Eupen die het laken naar zich toe trekken, laten op de Staten-Generaal van 10 januari 1790 de Belgische Republiek uitroepen.

Het fundamenteel tegenstrijdig programma van de twee partijen, de onvoldoende militaire kracht en het ontbreken van elke steun van de buitenlandse machten maken dat de onderneming mislukt. Keizer Leopold II, de opvolger van Jozef II, krijgt het land terug onder controle; op 3 december 1790 trekken de Oostenrijkers Brussel binnen. Dit betekent meteen het einde van de Belgische Republiek. (1)

De meeste werken over deze periode uit onze geschiedenis bespreken enkel wat hierboven samengevat werd. De aandacht wordt gericht op Brussel en de hoofdfiguren. De reakties in de rest van het land worden verwaarloosd.

Wij hebben zeker de pretentie niet in deze bijdrage hieraan te verhelpen. We beschikken zelfs niet over de nodige dokumentatie om de toestand te Oostende grondig te bestuderen. Maar toch laten dergelijke dokumenten toe een tipje van de sluier op te heffen. Wanneer we het liedeken mogen geloven, zijn de Oostendenaars niet ontevreden over de terugkeer van keizer Leopold. Een ander pamflet, getiteld "Eene Oostendsche fyge aen eene Brugsche pruyme tot schimp van de patriotten met Van der Noot", geeft uitdrukkelijk aan dat Oostende hoopt zo snel mogelijk terug Oostenrijks te worden (2).

Aangezien we geen van beide stukken nauwkeurig kunnen dateren, moeten we rekening houden met de mogelijkheid dat het hier om een louter opportunistische opstelling gaat. Misschien is het op het ogenblik van het schrijven reeds duidelijk dat de patriotten het niet zullen halen.

De ons onbekende auteur van "Nauwkeurig verhael van den gelukkigen inval der Brabantsche vlugtelingen ofte patriotten in hun vaderland" geeft een kort verslag van het begin van de opstand te Oostende. Wanneer het sukses van de patriotten te Brugge en te Gent bekend wordt in Oostende, besluiten de magistraat en de dekens in vergadering op 15 november 1789 "de vaderlandsche zaeke aen te vatten ende voor te staen". Zonder veel moeilijkheden wordt de garnizoenskommandant gedwongen de stad te verlaten. Alle mannen zijn onder de wapens; vele vrouwen vluchten naar Duinkerke uit schrik voor de Oostenrijkse soldaten, aan wie de verschrikkelijkste gruweldaden worden toegeschreven. Wanneer op 18 november 1789 drie patriotten uit Brugge naar Oostende komen, worden zij geestdriftig ontvangen (3).

Maar ook hier krijgen we geen objektief verslag; de titel alleen al verraadt duidelijk aan welke kant de auteur staat.

Het enige wat deze dokumenten ons leren is het bestaan van twee strekkingen te Oostende : de vijgen die pro Oostenrijk zijn en de pruimen of Statisten.

In hoeverre deze twee partijen emanaties zijn van fundamentele tegenstellingen, is niet duidelijk. Beheerste deze tegenstelling de Oostendse politiek voor en na de Belgische Republiek ?

Vragen waarop we met onze informatie geen antwoord kunnen geven. Alleen een konfrontatie van nog meer dergelijke dokumenten en andere meer officiële bronnen zou iets kunnen opleveren.

(1) Geraadpleegde literatuur :

LUYCKX, Th. , Politieke geschiedenis van België. Deel 1 van 1789 tot 1944.
Brussel, Elsevier, 1977, blz. 31-37.

Nationaal Biografisch Woordenboek deel 4.
Brussel, 1970. Kolom 552-560.

JUSTE, Th. , La République belge.
Brussel, Lebègue et cie., z.j. 360 blz.

ID., La Révolution Brabançonne.
Brussel, Office de Publicité, z.j. 326 blz.

SOYER, G. , Le drame révolutionnaire et Napoléonien à Ostende.
Ostende, Imprimerie Centrale, 1928, 365 blz.

COSEMANS, A. , De Brabantsche omwenteling en de vestiging van het Franse bewind in de Zuidelijke Nederlanden. In A.G.N. deel 8, Brussel, Standaard, 1955.
Blz. 170-194.

(2) Oostende zeer schoon van Fygen uytgelezen

Zij verhoppen weder haest Keyzers te wezen

Den tijd is nu voor by, de Pruymen moeten verhuizen,

Leopoldus komt in het land, zij loopen als de luyzen.

(3) Nauwkeurig verhael van den gelukkigen inval der Brabantsche vlugtelingen ofte patriotten in hun vaderland.... Z.p., z.u., 1789. Blz. 27-28.

Jan SURMONT

Bruno STROOBANDT